

tates, circumscriptionem, et complexionem accidentium seu specierum; cum inficiantur hæretici illi, Christum, saltem post ascensionem, illas retinuisse, aut retinere (a); ad eos propterea refellendos proferebant Patres exemplum eucharistiæ, quæ ita dicitur corpus Christi, ut in ea remaneant impermixtæ naturales proprietates panis, quas liberiori stylo vocabant *naturam* seu *substantiam*. Posterior hæc responsio planior et verisimilior videtur.

S. Justinus vero in eo eucharistiæ cum incarnatione comparat, quod quemadmodum in incarnatione caro Verbi ab ipso Verbo corpus assumente profecta est; ita etiam in eucharistiæ panis et vinum caro et sanguis fiant *per precem verba ipsius continentem*, id est, omnipotentia ejusdem verbi, cujus verba exhibet precatio, seu forma consecrationis. Credebat ergo Justinus carnem Christi eadem omnipotentia, qua in utero Virginis formata est, in eucharistiæ sacramento præsentem apponi (b).

Ad 3. Sciscitamus in primis ab adversariis nostris num *consubstantiationis* ac *impanationis* voces elegantiores et antiquiores sint voce *transsubstantiationis*; deinde D. Nova est quoad sonum, Tr. quoad rem per eam significatam. N. Omnia siquidem documenta, quæ ex Patribus et antiquis liturgiis protulimus, aliæque pene innumera, quæ adduci possent, evidenter ostendunt, coævam esse ipsi Ecclesiæ, et ab Apostolis originem traxisse doctrinam de conversione panis in corpus et vini in sanguinem Christi in eucharistiæ. Cum de re constat, ridiculum est de voce litem intentare. Hac ratione insurgentibus adversus Ecclesiam Sabelliani, eo quod contra eorum novitates illas adoptaverit voces *personæ* et *naturæ*; Ariani ob vocem *homonision*, Nestoriani ob appellationem *Deiparæ*, et ita porro. Sola quippe hæreticorum vafrities Ecclesiam quovis tempore cogit ad novas formulas adsciscendas, ut veterem doctrinam ab ipsorum impio molimine tueretur. Hæretici e converso, cum hac ratione viderint suas machinationes detectas et prostratas, sub novi nominis prætextu doctrinæ novitatem obtruserunt (c). Fucum proinde imperitis faciunt novatores nostri, dum clamant, in concilio Lateranensi IV. transsubstantiationis primum inventam esse catholicam doctrinam, ex eo quod concilium illud adversus Berengarianos a scholasticis jam pridem adoptatam transsubstantiationis vocem auctoritate sua sanxerit et confirmaverit.

III. Obj. 1. Dogma transsubstantiationis sanctæ philosophiæ adversatur, juxta quam impossibile est, unam substantiam in alteram converti; cum essentialiter sint prorsus immutabiles. 2. Ex eo præterea sequeretur, substantiam corporis Christi corrodi quandoque a muribus, 3. putrefieri, vermes producere, aliæque ejusmodi non minus absurda, quam dictu impia. Ergo.

(a) Cf. Petav. *De Incarn.* lib. I. c. XIV. seq. et Lud. Habert. *Tract. de Euchar.* cap. XIV.

(b) Cf. Maran. præf. ad opp. S. Justinii p. III. cap. IX.

(c) Apposite s. Athanasius in epist. de decretis Nic. syn. n. 21. sic Arianos perstringebat, qui accusabant Nicænam synodum, eo quod novas voces induxisset: « Si verba ista velut nova ac peregrina admittere recusant: sententiam ipsam admittant, quam synodus his indicare voluit: et quibus illa anathema dixit, ipsi similiter dicant anathema, ac de cætero, si possint, verba reprehendant. . . . Si autem sententiam ipsam velint redarguere, omnibus patebit, frustra illos nullaque de causa verba reprehendere, sed solum occasionem impietatis confirmandæ sibi ipsis fingere. Hæc igitur causa fuit, cur hujusmodi voces fuerint institutæ. Quod si rursus murmurent, quod illæ in scripturis non extent, hoc ipse, tanquam fulles, et mente non sani, sunt rejiciendi. Scipos porro hic etiam potissimum accusent, quod primi huic rei locum dederint, qui ipsi excogitatis vocibus, quæ in scripturis non habentur, bellum Deo ceperunt inferre. » Opp. ed. Maur. T. I. P. I. p. 226. seq.

R. ad 1. D. Prout ab adversariis fingitur. C. prout ab Ecclesia credendum proponitur. N. Si quod dogma est, in quo adversarii monstrum sibi invenisse autumant, profecto est istud, quod propugnamus. Existimant siquidem per transsubstantiationem significari transitum ex una substantia tanquam medio aut materia in alteram, ita ut una substantia, aut aliquod individuum unius substantiæ, fiat alterum, quod repugnare clamant. At nil tale credendum proponit Ecclesia catholica, sed solum conversionem unius substantiæ in alteram, relinquens doctoribus dissentendum, quot qualesque condiciones requirant ad veram ac proprie dictam conversionem constituendam. Dummodo vera conversio in tuto sit, reliqua dogma non constituunt (a). Porro nos cum Vasquezio, Veronio, aliisque diximus, hanc conversionem fieri per cessationem, seu destructionem unius substantiæ, nempe corporis et sanguinis Christi, ita ut conceptus, seu ratio formalis transsubstantiationis, consistat in relatione unius termini qui desinit ad alterum in quem desinit, ut Christi verba sint vera. Jam vero quid absurdi aut quid facti impossibile in ejusmodi explicatione inveniant adversarii? Itaque sibi imputare debent increduli, aut hæretici, si quid absurdi videntur sibi deprehendere in fidei nostræ dogmatibus, minime vero fidei ipsi, prout ab Ecclesia catholica proponitur (b).

Ad 2. N. Cum enim gloriosum ac spirituale Christi corpus, ut ipsum vocat Apostolus (c), sub symbolis spiritali prorsus modo, seu sacramentali, et ad modum spiritus præsens sit in eucharistiæ, non magis dici potest illud corrodi a muribus, comburi, pedibus calcari, quam divinitas, quæ licet ubique substantialiter sit præsens, nec corroditur, nec comburitur, nec pedibus calcatur. Ut enim minime Deum delectet præsentem esse muri, cani, luto et sordibus; ita nec Christi corpus delectet reperiri aut in mure aut in sordibus. Sola phantasia nostra ea est, quæ nec scio quem horrorem sibi configit in his, quæ per se nihil sunt.

Ad 3. N. Cum Deus denuo producat materiam ad occultandum mysterium, ne experimentum humane rationis aut sensum tollat fidei meritum. Etenim cum species eo devenerint, ut corpus sive materia dissolvi seu corrumpi deberet, cessante reali Corporis Christi præsentia, Deus omnipotentia sua iterum producit materialem panis aut vini substantiam in eo statu, quo naturaliter inveniretur, si conversio nulla præcessisset, ut fides locum habeat (d). Accedit, vermes ex materia heterogenea, quæ speciebus adhæret ingenerari posse; eos siquidem ex putredine nasci, commentum est, ut alias diximus, a saniori physica jamdiu explosum.

(a) Bellarminus quatuor requirit condiciones ad veram conversionem; 1. Ut aliquid desinat esse; 2. ut aliquid succedat in locum ejus, quod desinit esse; 3. ut sit corruptio et annihilatio; 4. ut sit connexio quædam et dependentia inter *desitionem* unius et *successionem* alterius, ita ut unum desinat et alterum succedat, et *vi desitionis* fiat successio; 4. ut tam terminus ad quem, sit vere positivus. Adicit præterea, in conversione eucharistica non haberi *productionem*, sed *adductionem*; cum corpus Christi jam existat, et solum vi verborum consecrationis adducatur in locum panis, qui destruitur, ideoque conversionem esse *adductivam*, non autem *productivam*. cf. lib. III. c. XVII.

(b) Recte propterea Feller in *Catech. philosoph.* art. *L'Eucharistie* affirmat perinde esse, negare possibilitatem realis Christi præsentia, et transsubstantiationis, ac negare Dei omnipotentiam, et proinde Deum ipsum, « Puisque, ut ipse loquitur, c'est refuser à Dieu le pouvoir de détruire un morceau de pain, et de cacher un corps humain sous ses apparences. »

(c) I. Cor. XV. 44. seq.

(d) Cf. Vasquez. in III. p. s. Th. dispens. CX. cap. III. seqq.

CAPUT III. DE EO QUOD SUB QUALIBET SACRAMENTI SPECIE CONTINETUR DEQUE CATHOLICÆ DOCTRINÆ COROLLARIIS.

Propositis et explanatis quæ ad præcipuas atque, ut ita loquar, fundamentales veritates fidei catholice circa eucharistiæ sacramentum spectant, reali scilicet Christi præsentia et transsubstantiatione, de quibus potissimum viget controversia cum sæctariis, breviores in reliquis esse poterimus. Ista enim ex illis dependent.

Sacramentarii, qui Christum solum in signo, aut figura, aut virtute in sacramento præsentem esse contendunt Catholicorum doctrinam carpunt, qua statuunt, Christum vere, realiter, ac substantialiter sub alterutra tantum specie sive panis sive vini contineri. Rident quod Catholici docent, vi verborum sub specie panis solum corpus præsens fieri, per concomitantiam vero, ut loquuntur, etiam sanguinem una cum anima et divinitate; sic et sub specie vini vi verborum solum sanguinem fieri præsentem, per concomitantiam autem etiam corpus una cum anima et divinitate. Lutherani obscure, cunctanter, ac diversimode circa hunc articulum locuti sunt; idque ut viam sibi facilius sternent ad evincendam necessitatem sumendæ eucharistiæ sub utraque specie (1). Addiderunt præterea Christum non esse in eucharistiæ nisi in usu, seu in actu sumptionis, ut hinc inferrent, eucharistiæ non esse adorandam. Ad hos propterea errores singillatim convellendos sit

PROPOSITIO I.—*In venerabili sacramento Eucharistiæ sub unaquaque specie et sub singulis cujusque speciei partibus, separatione facta, totus Christus continetur.*

Est de fide his verbis a Trid. sess. XIII. can. I. definita: *Si quis negaverit, in venerabili sacramento eucharistiæ sub unaquaque specie, et sub singulis cujusque speciei partibus, separatione facta, totum Christum contineri, anath. sit.*

Hæc porro veritas est corollarium dogmatis de transsubstantiatione; panis enim et vinum per consecrationem convertuntur in illud Christi corpus et sanguinem, qui in cælis est, et in eodem statu glorioso; jam vero corpus illud inseparabile est a sanguine, anima et divinitate, et e converso pariter sanguine separari nequit a corpore, anima, et divinitate, ergo sub quavis specie totus Christus præsens fiat necesse est; quod demum non pauci ex ipsis Protestantibus professi sunt (2).

Eam innuit Christus dum Joan. VI. 57. dixit: *Qui manducat me et ipse vivet propter me*; at non manducat Christus nisi sub specie panis; jam vero in Christo sunt duæ naturæ in una divina persona subsistentes.

(1) Cf. Bellarm. *De euchar.* lib. IV. cap. 21. a n. 1. ad 6.

(2) Leibnizius in *Syst. theol.* pag. 250. « Et quidem, inquit, negari non potest, sub alterutra specie integrum suum Christum vi concomitantia, ut loquuntur theologii: neque enim caro ejus a sanguine separata est. » Cf. etiam Esslinger in *Apologie de la religion catholique par des auteurs protestants.* art. *Du sacrement de l'autel.* Quoad antiquiores, qui id ipsum fatentur, cf. Bellarm. loc. cit.

Hinc ipsi veritati aperte suffragatur universa traditio. Etenim ex patribus alii affirmant, nos in eucharistiæ comedere carnem, *quam Pater suscitavit*, ut loquitur s. Ignatius in ep. cit. ad Smyrneses; alii, *nos Agnum ipsum integre comedere*, ut s. Ephrem (1); alii, *nos accipere Christum*, ut s. Hieronymus (2); ideoque nos effici per communionem *Christiferos*, ut loquitur s. Cyrillus Hieros. (*Catech. Myst. IV.*); Christum in eucharistiæ institutione se *ipsum propriis manibus gestasse*, ut s. Augustinus (3). Hinc recepta in universa Ecclesia praxis eucharistiæ cultu patriæ adorandi, ut paulo post ostendemus. Porro neque in solo corpore, neque in solo sanguine seorsim sumptis habetur aut caro Christi vivificata, aut Agnus integer, aut Christus, aut denique cultus patriæ objectum, sed esset solum exsanguis cadaver. Ergo.

Diximus autem in enuntiatione propositionis, totum Christum sub singulis cujusque speciei partibus contineri, *separatione facta*; quia hoc solum definitum Tridentina synodus. Theologi tamen passim docent, etiam ante factam separationem totum Christum contineri in singulis cujusque speciei partibus, eo quod assequi non valeant, qua ratione verba consecrationis, quæ jam transierunt, possint, facta separatione specierum, Christi corpus reproducere. Alii vero refragantur, cum nulla reproductione opus sit, ut Christi corpus habeatur in hostiæ fragmentis (4).

DIFFICULTATES. Obj. 1. Symbola sub quibus Christi corpus et sanguis includuntur, distincta sunt, ergo etiam corpus et sanguis. Alioquin 2. Christi corpus aut sanguis Christus esset; 3. cum tamen Christus panem ostendens, ipsum dixerit corpus suum esse, et calicem porrigens, ipsum vocaverit sanguinem suum; 4. Equis porro sanæ mentis Christi corpus aut sanguinem Deum et hominem appellet? 5. Sane si Christus se totum esse sub qualibet specie significare voluisset, dixisset *ego sum*, minime vero, *hoc est corpus meum* (5). Ergo.

Resp. Ad 1. *Neg. cons.* Ex eo enim, quod symbola distincta sint, hoc unum sequitur, res nempe esse distincte significatas. Quare autem Christus voluerit hæc distincte significare, paulo post aperiemus.

Ad 2. *Neg. pariter cons.* Etenim hoc tantum sequitur ex doctrina catholica corpus ratione concomitantia, ut vocant, nunquam esse absque sanguine et anima et divinitate; ac vicissim nunquam sanguinem esse absque corpore, anima et divinitate; quia id necessario exposcit præsens Christi gloriosi conditio. Ex quo recte inferunt theologii, quod si apostoli consecrassent intra triduum mortis Christi, seorsim

(1) In serm. *De iis, qui filii Dei naturam scrutantur.* Opp. edit. Josephi Assemani Rom. 1746. tom. III. pag. 424.

(2) Epist. XLVIII, ad *Pammach.* ed. Vall. tom. I. col. 225, ubi loquens de iis, qui eucharistiæ non audebant in ecclesia sumere, domi tamen eam sumebant: « An alius, inquit, in publico, alius in domo Christus est? »

(3) Enarr. in ps. XXXI. loco sup. cit. Alia patrum testimonia cf. apud Bellarm. loc. cit. n. 15. et seqq.

(4) Cf. de hac controversia scholastica Vasquezium tom. III. in 3. p. s. Th. disp. CLXXXVIII. c. 1. et seqq.

(5) Ita Calvin. lib. IV. *Instit.* cap. 18. § 18. et seqq.

corpus et seorsim sanguinem hypostatice tamen conjunctum cum divinitate, sub qualibet specie adduxissent.

Ad 3. Dist. Christus dixit panem esse corpus suum, ast vivum ac propterea una cum sanguine, etc., C. mortuum, N. Nam Christus per verba, quæ in consecratione protulit panem et vinum in corpus et sanguinem convertit in eo statu, in quo tunc erant, erant autem viva et invicem arctissime consociata.

Ad 4. Dist. Et eo ipso, quod Catholici sanæ mentis sint, id nunquam asseruerunt, C. aliter, N. Calvinus utique insanivit, dum affirmavit, Catholicos appellare corpus Christi Deum et hominem; Catholici enim tantum dicunt, illud quod sub specie panis aut vini latet, esse Deum et hominem.

Ad 5. Dist. Si Christus præter realem sui præsentiam nihil aliud significare intendisset, C. si præterea voluit significare sub distinctis symbolis passionem et mortem suam, ac instituere sacrificium, N.

PROPOSITIO II. — *Peracta consecratione, in admirabili eucharistiæ sacramento est corpus et sanguis D. N. J. C. et non tantum in usu dum sumitur; sed ante et post, ita ut remaneat verum corpus Domini in hostiis, seu particulis consecratis, quæ post communionem reservantur vel supersunt.*

De fide est, totidem enim verbis conc. Trid. sess. XIII. can. IV. eam definit: *Si quis dixerit, peracta consecratione, etc. Quæ definitio, uti jam innuimus, lata potissimum est adversus Lutheranos contendentes non nisi in usu, perinde ac sacramenta reliqua, eucharistiam consistere (1), ex quo pariter inferebant, eam nec asservari posse, nec deferri ad infirmos, cui errori alium canonem opposuit Tridentina synodus, nempe VII. qui ita se habet: *Si quis dixerit, non licere sacram eucharistiam in sacrario reservari, sed statim post consecrationem adstantibus necessario distri-**

(1) Courayerius in suis adnotationibus ad Hist. Conc. Trid. a Paulo Sarpi conscriptam, studium omne contulit, ut emolliat doctrinam lutheranorum, contendens questionem, quæ agitur inter catholicos et lutheranos, potius vocis esse quam rei. Etenim Catholici, scribit ipse, asservando eucharistiam non inficiantur consecrationem referri semper ad usum, lutherani vero non ita coarctant præsentiam Christi in eucharistia ad momentum, seu ad instans sumptionis sive usus, ut non fateantur eam sese extendere ad omnes actiones, quæ relationem aliquam ad ipsum habeant. Discrimen igitur, pergit ipse, est potius in praxi quam in dogmate, in eo scilicet, quod lutherani contendunt sacramentum non esse asservandum, nisi propter solum usum, minime vero, ut faciunt Catholici, ad hoc, ut tanquam objectum adorationis præterea constituent, ac deferant in publicis supplicationibus, ac publicæ adorationi exponant absque ulla relatione ad communionem. In hoc affirmari potest, quod si mos servandi eucharistiam propter infirmos magis sit consentaneus antiquitati, mos tamen eam præcise servandi, ut efficiatur objectum cultus, sit absolute contrarius praxi Ecclesiæ primitivæ, cujus nullum apparet in tota antiquitate vestigium. Ita hic postillator apostata. At multiplici ratione labitur. De vera enim sententia lutheranorum constat 1º ex concilio Tridentino; 2º ex argumentis lutheranorum; 3º ex collatione, quæ ab ipsis fit eucharistiæ cum sacramentis reliquis, quæ in actu transeunte consistunt seu periciuntur; 4º ex praxi lutheranorum; 5º ex ipsorum confessione, ut Leibniti, cujus verba proferemus. Falsum præterea esse, quod assumit Courayerius de usu seu praxi antiquitatis, comparata cum praxi præsentis Ecclesiæ, luculenter ostendimus.

buendam: aut non licere, ut illa ad infirmos honorifice deferatur, anath. sit.

Ita porro catholica hæc veritas ex verbis institutionis evincitur: antequam apostoli manducarent aut biberent, verba Christi; *Hoc est, etc. Hic est, etc.* vix prolata, et vera et efficacia fuerunt, ac operata sunt conversionem quam significant. Ergo eucharistia neque in solo usu, neque in sola consumptione consistit. Imo vero fuissent etiam in hypothese quod apostoli manducare aut bibere recusassent.

Omne præterea dubium dispellit universa traditio, ex qua constat. 1. eucharistiam fuisse per diaconos ad absentes delatam, testibus s. Justino (*Apol. I. n. 67*), et s. Irenæo (1); 2. fuisse asservatam propter infirmos, ut liquet ex historia Serapionis, ad quem jamjam animam agentem infirmus sacerdos eucharistiam per puerum misit (*Cf. Euseb. ib. lib. VII. cap. 44*); 3. a laicis passim ad proprias ædes fuisse delatam, ut ea pro opportunitate uterentur, constat ex Eusebio (2), et s. Ambrosio (3), cujus consuetudinis vestigia adhuc nonnulla supererant sec. Ecclesiæ XI (4); 4. asservatam in templis fuisse in pastophoriis, ciboriis, columbis, turriculis (5); 5. in ecclesia græca eandem consuetudinem viguisse, patet ex antiquissima ac celebri Missa præsanctificatorum, quæ celebratur cum eucharistia diebus præcedentibus consecrata (6). Hæc fatetur Calvinus scribens: *Qui sic faciunt, habent veteris Ecclesiæ exemplum. Fateor; verum in re tanta, et in qua non sine magno periculo erratur, nihil tutius est, quam ipsam veritatem sequi (Lib. IV, Inst. cap. 17, § 39)*; quam ipse scilicet cum Luthero tandem aliquando invenit.

Veritatis luce compulsi protestantes non pauci vitas demum manus dederunt. Nobis hic satis sit Leibniti verba proferre: *Certum est, inquit, antiquitatem tradidisse, ipsa consecratione fieri conversionem, quemadmodum apparet ex verbis Ambrosii paulo ante allatis, neque unquam veteribus auditum est novum quorundam dogma, quod in momento perceptionis demum adsit corpus Christi. Certum enim est, nonnullos sacrum hunc cibum non statim consumpsisse, sed aliis misisse, et secum domum, imo in itinera, in deserta tulisse, eumque morem aliquando fuisse commendatum, quanquam postea abrogatus sit majoris reverentiæ causa: et pro-*

(1) Apud Euseb. H. Ec. lib. v. cap. 24.

(2) Lib. vi. cap. 41. cum adnot. Valesii.

(3) In Orat. funeb. s. Satyri cum adnot. edit. Maur.

(4) Id constat ex serm. synodali s. Udalrici juxta Gretzerum, vel Ratherii episcopi Veronensis juxta Valesium, qui floruit sec. X. in quo hic usus nominatim interdicitur his verbis: «Infirmos visitate, et eos reconciliate, et juxta Apostolum oleo sancto inungite et propria manu communicate, et nullus præsumat tradere communionem laico aut femine ad deferendam infirmo.»

(5) De his fuse agit Pellicia in op. cit. de Ecclesiæ politica tom. II. diss. 1. Hunc porro usum antiquissimum esse in Ecclesia, constat ex Constitut. apostolicis lib. viii. cap. 43. ubi fit mentio pastophorii, in quo eucharistia asservabatur; legitur enim: *Και ὅταν πάντες μεταλάβωσι καὶ πάσαι, λαβόντες ἃ διακονοῦν τὰ περισσώσαντα, ἀπορτίσωσιν εἰς τὰ παστοφύρια.* «Cumque universi et universæ communicaverint, accipientes diaconi quæ supersunt, inferant in pastophoria.» Ex quo solo documento falsitatis arguitur Courayerius.

(6) De his missis præsanctificatorum cf. Gearium in *Enchologio* ed. cit. pag. 205.

fecto aut falsa sunt quæ a sacerdote pronuntiantur verba institutionis, quod absit, aut necesse est, quod benedictum est, esse corpus Christi, etiam antequam manducetur. Ut taceam, qui sic sentiunt, in tricas incidere, utrum in labiis, aut in ore, aut in gula, aut in stomacho primum incipiat, an ne in hoc quidem, si vitio ejus symbola non consummantur (*In Syst. theolog. p. 228 et seqq.*). Quo sane nihil præclarius in rem nostram dici poterat.

DIFFICULTATES. *Obj. 1.* Christus eucharistiam instituens, præcepit apostolis, ut statim illam absumerent, ne quidpiam de ea remaneret, 2. prout de agno paschali ac de manna, hujus sacramenti figuris, præceperat Moyses. 3. Neque obstant exempla de servata interdum eucharistia, quia cum non servaretur nisi ad usum, ea potius evincunt ad solum usum, seu comestionem institutam a Christo fuisse. 4. Quis præterea ignorat, morem obtinuisse in Ecclesia septem prioribus seculis, tradendi igni, aut pueris, aut jejuni clericis absumendas superstites e sacrificio particulas, ne in crastinum servarentur, uti testes sunt conc. Matisconense II. in Galliis, an. 585 celebratum (1), Gregorius Turonensis (2), Hesyehius, qui sec. septimo ineunte floruit (3), aliique non pauci? Ergo.

Resp. I. Neg. cons. Hæc enim solum evincerent eucharistiam diu saltem asservandam non esse, minime vero prout adversarii contendunt, non adesse Christi corpus statim a peracta consecratione, vel postea.

Resp. II. Ad 1. Dist. Ita ut Christus vetuerit eucharistiam servari utilitatis, aut necessitatis gratia, N., secus, Tr. Præceptum enim positivum, cujusmodi est istud, quod Christus dedit apostolis in cæna, indicat tantum quid præstandum sit ad præcepti normam, non autem est universale, cujusmodi est præceptum negativum. Ejus vis propterea ex usu dignosci debet (4), usus autem Ecclesiæ, ut vidimus, nobis suffragatur.

Ad 2. Dist. Ita tamen ut non in omnibus semper figuræ figurato respondere debeant, C., in omnibus prorsus, quasi figuræ debeant veritatem figurati adæquare, ut loquitur s. Thomas, N. Alioquin tum succinctis renibus, tum baculum gestantes, inter cœnandum deberemus eucharistiam sumere, quod nemo certe contendet. Accedit manna non modo tota die sabbati servari solitum, sed pluribus seculis in arca asservatum esse; sed etiam panes propositionis, qui pariter figura fuerunt eucharistiæ, super altare tota hebdomada repositos stetisse.

Ad 3. Neg. Sed eucharistia servata ad usum solum evincit hunc esse finem primarium institutionis, quod non inficiamus. Addatur veteres identidem non ad solum usum, sed ad alios fines præterea eucharistiam

(1) Can. VII. apud Hard. *acta conc.* tom. II. col. 462.

(2) Lib. I. *De gloria MM.* cap. 10. edit. Ruinart. Paris, 1699. De eodem argumento loquuntur Evagrius lib. IV. cap. 36. et Nicephorus lib. XVII. H. Ec. cap. 23.

(3) In *latic.* lib. II. cap. 8. edit. Basil. 1527. fol. 49.

(4) Bellarm. *de Euchar.* lib. IV. cap. 5.

asservasse, interdum scilicet ad se tutandos in itinere, ut de s. Satyro exploratum est, teste s. Ambrosio; interdum ad recuperandam valetudinem, ut de pia femina refert s. Augustinus (*Oper. imperf., lib. III, cap. 162*), interdum ad majorem hæresum detestationem significandam, ut Theodorus Rom. pontifex, qui Christi sanguine tanquam atramento usus est in damnatione Pyrrhi; atque ut alia ejusmodi exempla præteream, summi pontifices Victor et Pius transmisserunt eucharistiam ad episcopos in signum communionis (1). Demum aliud est servari eucharistiam ad usum, aliud vero non agnoscere Christum realiter præsentem in eucharistia ante hunc usum. Hoc deberent ostendere adversarii, ut aliquid proficerent, quod nunquam profecto ostendent.

Ad 4. Dist. Ob peculiare causas et quidem in particularibus nonnullis ecclesiis, C., eo quod crederetur eucharistiam vel in solo usu consistere, aut asservari non posse, N. Porro non una fuit causa cur in nonnullis ecclesiis diu non servaretur eucharistia; ac 1. ne ingruente persecutione impiorum profanationi exponeretur; 2. ne ex diuturna asservatione vitium aliquod forte contraheret, ita ut nemo illum amplius degustare posset, prout habetur ex Hesyehio; non vero ne servaretur in crastinum (2). Sane si in Matisconensi concilio præscriptum fuit, ut quarta vel sexta feria ab innocentibus ac jejunis superstites ex missa reliquæ perciperentur, evidens est reliquis diebus fuisse asservatas. 3. A Casaraugustano vero et Toletano conciliis prohibita fuit conservatio eucharistiæ, ne sese priscillianistæ obtegerent non communicando in ecclesia, eamque secum deferrent ut profanarent.

PROPOSITIO III. — *Christus in eucharistia adorandus est cultu latræ.*

De fide est: synodus enim Tridentina adversus hujus cultus obtrectatores hunc canonem VI, sess. XIII. edidit: *Si quis dixerit in sancto eucharistiæ sacramento Christum unigenitum Dei Filium non esse cultu latræ, etiam externo, adorandum, atque ideo nec festiva peculiari celebritate venerandum, neque in processionibus, secundum laudabilem et universalem Ecclesiæ sanctæ ritum et consuetudinem, solemniter circumgestandum, vel non publice, ut adoretur, populo proponendum, et ejus adoratores esse idololatrias, anath. sit.*

Et recte quidem; dogma enim de permanentia Christi in sacramento ita conjungitur cum ejus adoratione ex sententia ipsorum calvinistarum, ut absque impietate unum ab altera nequeat separari. Nam illorum eundem Deum, inquit Tridentini patres, præsentem in eo (sacramento) adesse credimus, quem Pater æternus introducens in orbem terrarum dicit, et adoret eum omnes angeli Dei, quem Magi procidentes adorave-

(1) Ut refert s. Irenæus in ep. ad s. Victorem apud Euseb. H. Ec. lib. v. cap. 24.

(2) Cf. loc. cit. Ceterum in aliis ecclesiis asservari solitum fuisse hoc sacramentum aperte tradit Gregorius Turon. lib. cit. *De gloria MM.* cap. 86. ubi refert miraculum patrum, dum diaconus vellet deferre turrim (id est vas in quo continebatur eucharistia) ad altare, ut ibi recineretur.

runt, quem denique in Galilæa ab apostolis adoratum fuisse Scriptura testatur (Sess. XIII, cap. 5).

Ad hæc accedit universa traditio: etenim s. Joan. Chrysostomus dicit, non solum homines, sed et angelos in missæ sacrificio præsentem Deum adorare (1); s. Cyrillus Hieros. præcipit, ut communicandus pronus et adorationis in modum accedat (Catech. mystag. V. n. 22). Theoderetus: *Symbola mystica*, inquit, et creduntur et adorantur (Dial. 2. edit. cit. tom. IV, p. 85). S. Ambrosius exponens verba ps. XCVIII. *Adorate scabellum pedum ejus. Per scabellum, scribit, terra intelligatur, per terram autem caro Christi, quam hodieque in mysteriis adoramus, et quam apostoli in Domino Jesu adorarunt* (2). Verba s. Augustini superius retulimus testantis: *Nemo illam carnem manducat, nisi prius adoraverit*.

Et hæc quidem quoad adorationem, quam recte Clausen doctor protestans vocavit *consequentiam logicam dogmatis de reali Christi præsentia* (3); quoad modum vero exterioris cultus, eum determinare ac moderari ad Ecclesiam spectat, quæ juxta diversa et temporum, et locorum, et rerum adjuncta statuere potest, quod communi utilitati magis conferre judicaverit. Hinc apposite Leibniti: *Adoratio, scribit, sacratissimi eucharistiæ sacramenti, tametsi non semper æque usitata fuerit, laudabili tamen pietate recepta est. Primi enim christiani in omnibus, quæ ad externam cultus demonstrationem pertinent, christiana simplicitate utebantur quæ quidem reprehendi non potest; intus enim animi vera pietate flagrabant; cum vero paulatim refrigerasset zelus, necessarium fuit adhibere exteriora signa, ritusque solemnes instituire, quæ officii admonerent, ardoremque devotionis resuscitarent, præ-*

(1) Hom. XXVIII. ad pop. antioch. eadem habet lib. vi. *De sacerdotio*; hom. LXXXIV. in s. Matthæum et alibi passim.

(2) Lib. in. *de spiritu sancto* cap. 11. n. 78. et 79. in quem locum cf. annot. edit. Maur. Cf. de hoc argumento *Traité du Sacrement de l'Euchar.* par le card. du Perron liv. in. chap. 1. suiv. ubi ipse omnia pene antiquitatis documenta expendit, quæ luculenter ostendunt, verum latræ cultum Christo in eucharistia semper fuisse exhibitum.

Ex his refellit etiam Beausobrius, qui in sua *Histoire de Manichéisme* liv. ix. ch. 1. contendit, ætate s. Augustini catholicos non exhibuisse eucharistiæ cultum latræ, sed solum quandam venerationem, qualis decet symbola sacra, quæ referunt imaginem corporis et sanguinis Christi, sic enim scribit § 7. «La vérité est que ces derniers (les catholiques) n'avaient pour le pain et pour le calice qu'un res, ect religieux, fondé sur ce que ces éléments n'étaient plus un pain et un vin commun, dont l'usage est uniquement de nourrir le corps, mais un pain et un vin mystiques, c'est-à-dire, les figures, les mémoriaux, les sacrements du corps et du sang de J. Christ.» At falsitatis hunc scriptorem arguit tum s. Ambrosius, tum s. Augustinus; s. Ambrosius quidem qui loc. cit. disserens de natura cultus, quem catholici deferebant eucharistiæ, proficitur se loqui de cultu latræ, de eo scilicet cultu, qui soli Deo debetur, ait enim n. 78. «Neque adorandum quidquam præter Deum legitur, quia scriptum est: *Dominum Deum tuum adorabis et ipsi soli servies*. Quomodo ergo adversus legem Propheta præcipit, sub lege nutritus, et eruditus in lege? Non mediocriter igitur quæstio, et ideo diligentius consideremus quid sit scabellum. Legimus enim alibi: *Cælum mihi thronus, terra autem scabellum pedum meorum*. Sed nec terra adoranda est nobis, quia creatura est Dei. » Pergit deinde n. 79. ad exponendum scabellum de carne Christi. S. Augustinus iisdem verbis utitur, uti superius vidimus.

(3) Apud Esslinger op. cit. *Apologie de la religion ca-*

sertim ubi magna ratio, aut occasio esset (1): nulla autem facile major præberi christianis potest, quam quæ se offert in divino hoc sacramento, ubi Deus ipse nobis præsentiam assumpti corporis præstat!.... Itaque, si unquam, tum certe maxime conveniens fuit adorationem institui: recteque adeo introductum est, ut in sacramento eucharistiæ, externi christianorum cultus quasi summum fastigium collocaretur, quod ad supremum etiam cultum christianorum internum, hoc est, divinum amorem inflammandum, et charitatem testandam atque nutriendam a Salvatore est institutum (2).

DIFFICULTATES. — *Obj.* I. Christus eucharistiam instituens nullum dedit adorationis præceptum; 2. imo neque Patres aliquando latræ cultum commendarunt, sed solum reverentiam sacris mysteriis debitam; et jure, quia 3. si Christus esset cultu latræ in sacramento adorandus, eodem cultu deberemus prosequi creaturas omnes, cum in omnibus Deus sit substantialiter præsens; 4. ab idololatria proinde Catholici excusari nullatenus possunt, qui sin minus panem, saltem panis species una cum Christo adorant; 5. juxta Tridentinorum Patrum doctrinam, qui sess. XIII. cap. V. affirmant: *Latræ cultum, qui vero Deo debetur, huic sanctissimo sacramento a fidelibus exhiberi*; 6. saltem eo nomine hæc adorationis praxis rejici debet, quod fideles idololatriæ periculo exponat, cum sive malitia, sive incuria sacerdotis, sive denique ordinationis defectu fieri possit, ut hostia, quæ adoranda proponitur, consecrata non sit. Ergo.

Resp. Ad 1. *Dist.* Non dedit Christus in institutione eucharistiæ præceptum adorationis expressum, *Tr.* tacitum sive implicatum, *N.* Satis enim aperte Christus significavit deberi eucharistiæ cultum latræ, dum significavit se vere, et realiter esse in

tholique par des auteurs protestants, art. du sacr. de l'autel. Lutherus ipse sub finem vite suæ vocavit eucharistiam Sacramentum adorabile. Quare acriter vapulat a Calvino, qui in ep. ad Bucerum: «Quorsum, inquit, illud Lutheri adorabile Sacramentum, nisi ut idolum in templo Dei erigatur?»

(1) Cf. Bolland. *Acta ss. mensis apr. ad diem V.* In vita B. Julianæ Leodiensis. Huc etiam refertur miraculum, quod Vulsini prope Urbem veterem contigit an. 1264. in sacerdote BELGA Romam petente, qui dum subdubitaret missam celebrando de reali Christi præsentia, contigit, ut in hostiæ fractione sanguinis guttæ diffuissent quibus respersum est luteum ac altare (quas quidem maculas imaginem Salvatoris præferentes tum Vulsini super altaris lapides tum Urbeveteri super corporale non semel meis ipse oculis conspexi.) Quo miraculo permotus Urbanus IV. qui Urbeveteri tunc degebat, demum instituit festum Corporis Christi. Cf. *Histoire de Ciprian Mantele da Orvieta*, Venez. 1561. lib. II. pag. 129. et *Commentarij historici di Monaldo Monaldeschi* lib. VII. pag. 47. tum *Synodum diocesanam Fr. Josephi della Corgna*. Urbev. 1677. pag. 179. tit. 55. De hoc ipso miraculo agit Bened. XIV. *de Festis* cap. 15. n. 6.

(2) *Syst. theol.* pag. 238. et seqq. Leibniti inter ceteros addi potest Hierem. Taylor episc. protestans anglicanus qui aperte scribit: «Objectum eorum (catholicorum) adorationis in ven. sacramento est unicus, verus et æternus Deus hypostaticè conjunctus cum sua sancta humanitate, quam humanitatem ipsi credunt actualiter præsentem sub velo signorum sacramentalium; et si putarent ipsum non esse præsentem, tantum abstinere ab adorando panem in hoc casu, ut proficere, id præstare, esse idololatriam.» Cf. ejus lib. *de libertate prophetandi* cap. 20. ex his os obstruit recentioribus protestantibus, qui idololatriæ incensant catholicos ob latræ cultum, quem deferunt Christo in eucharistia.

hoc sacramento, cum scriptum sit: *Dominum Deum tuum adorabis*. Oritur siquidem necessitas hujus cultus ex ipsa rei natura.

Ad 2. Neg. Etenim s. Augustinus de ea loquitur adoratione, quæ creaturis deferri nequit absque impietate, s. Cyrillus de ea, quæ debetur supremo regi; s. Joan. Chrysostomus de ea, quam exhibuerunt Magi, negabatque Paulus Samosatensis (1). Perperam igitur Salmasius admittit Patrum auctoritatem eludere.

Ad 3. Neg. paritatem. Nam in eucharistia unum solum est suppositum divinum cui tribuimus adorationem; in creaturis adest quidem Deus substantialiter præsens, sed non est cum illis unum suppositum, neque Deus et creatura unum sunt per hypostasis unionem.

Ad 4. Neg. Siquidem Catholicorum adoratio diriguntur in Christum Jesum. Quomodo enim ipsi adorare possunt panem, cujus substantiam per consecrationis verba conversam in Christi corpus esse profitentur? Sed neque species adorare possunt, cum istæ ex recepta philosophorum doctrina non sint nisi affectiones subjectivæ animæ nostræ ortæ sive excitatæ occasione corporum. Nec desunt qui contendunt in casu nostro has ipsas affectiones a Deo ipso immediate produci ex occasione eucharistiæ (2).

Ad 5. Dist. Docent Tridentini patres a fidelibus latræ cultum exhiberi sacramento, prout sacramentum dicit rem signatam seu Christum ipsum, *C.* prout tantum dicit signum, *N.* ut patet ex contextu et ex can. VI. superius recitato (3).

Ad 6. Dist. Hæc adorationis praxis fideles exponit periculo idololatriæ *materialis*, *Tr. formalis*, *N.* Alioquin non a sola adoratione, verum etiam ab ipsa sumptione abstinendum ipsis foret, quod profecto nec novatores admittunt. Nonne propterea Lutherani, Leibniti teste, *adorationem in ipsa perceptione eucharistiæ exhibent* (4)?

PROPOSITIO IV. — *Neque Dei præceptum, neque salutis necessitas postulant, ut omnes et singuli Christi fideles utramque speciem sanctissimi eucharistiæ sacramenti sumere debeant.*

Hæc propositio, quæ necessario pariter fluit ex veritate præcedentium propositionum (5), de fide est quam Tridentinum sanxit sess. XXI. can. I. Si

(1) Notus est versus Juvenci presbyteri relatus a s. Hieronymo lib. I. Comment. in Matth. cap. 5. «Thus, aurum, nyrham, regique, homiique, Deoque dona ferunt.»

(2) Cf. Emman. Maignan ord. Minim. *Philosophia sacra*, Tolosæ 1661. tom. I. cap. 21. prop. 5. et seqq.

(3) Exinde patet, quam inepte Paulus Sarpus carpat Tridentinos patres, quod sess. xiii. cap. 5. docuerint, huic sacramento deberi cultum latræ. Quare pariter non accusavit universam Ecclesiam, quod canat: *Tantum ergo sacramentum veneremur cernui?* Sed cf. Pallav. lib. xii. *hist. conc. Trid.* cap. 7.

(4) *Syst. theol.* pag. 262. (5) Hoc pariter ingenue fessi sunt nonnulli protestantes, inter quos Dr. Clausen, qui scribere non dubitavit: «Admittendo transsubstantiationem, fatendum est, difficultates adversus communionem sub utraque specie parvi ponderis esse relate ad dogma ac plenitudinem sacramenti.» Apud Esslinger, op. cit.

quis dixerit, ex Dei præcepto, vel necessitate salutis, omnes et singulos Christi fideles utramque speciem sanctissimi eucharistiæ sacramenti sumere debere, anath. sit.

Tum ex præcepto divino, tum ex necessitate salutis, unumquemque fidelem teneri ad participationem eucharistiæ sub utraque specie, omnium primi docuerunt Petrus Dresdeais ludimagister et Jacobellus concionator Misnensis (1); horum partes suscepit Joannes Hus; quos omnes damnavit concilium Constantiense. Hunc postea errorem instauravit Lutherus, demum vero Calvinus qui, quamvis suis non reliquerit in sacramento nisi sola ac nuda symbola, his tamen amarulentis conviciis Ecclesiam catholicam arguit: *Ex eadem prodit officina (Satanæ) et altera constitutio, quæ dimidiam cæne partem meliori populi Dei numero vel furata est, vel eripuit: nempe symbolum sanguinis, quod laicis et profanis (his scilicet titulis Dei hereditatem insignium) interdicitur, rasis et unctis in peculium cecidit. Edictum æterni Dei est, ut omnes bibant* (2).

Nullum porro æterni Dei edictum extare, quo omnes et singuli fideles teneantur eucharistiam sumere sub utraque specie, neque id exposcere necessitatem salutis, hoc ineluctabili argumento adversus sectarios omnes ostendimus. Si quod esset Christi præceptum de sumenda ab omnibus et singulis eucharistia sub utraque specie, vel si aliqua salutis necessitas id exposceret, id profecto novisset Ecclesia, illa, inquam, Ecclesia, quæ immediate a Christo et ab apostolis sacramentum hoc accepit. Atqui nunquam Ecclesia aut in verbis institutionis, aut in verbis promissionis præceptum ejusmodi agnovit, aut ejusmodi necessitatem. Ergo.

Jam vero minor propositi argumenti quatuor luculentissimis ac publicis documentorum classibus evincitur. I. classis petitur ex communione ægrotorum. Certe, si quod esset tempus, in quo divinum præceptum de sumenda eucharistia sub utraque specie urgeret, et in quo nihil esset negligendum in his, quæ necessaria sunt ad salutem, illud foret, in quo instat mortis periculum; atqui ubique terrarum, et quavis ætate consuevit Ecclesia eucharistiam asservere sub una panis specie ad ejusmodi infirmos reficiendos, ut constat ex citata historia senis Serapionis, ad quem ægrotans sacerdos, ex episcopi Alexandrini præscripto, sacrum edulium sub unica panis specie misit (3); nec non ex vita s. Ambrosii, ad quem pariter animam agentem, teste Paulino ejus biographo, s. Honoratus episcopus Vercellensis detulit Domini corpus, quod ubi accepit ac glutivit, emisit spiritum (4).

II. Complectitur communionem paryulorum:

(1) Mirum est, quo furore sævierint Calixtini adversus sacerdotes catholicos, eo quod ipsis recensarent usum calicis: ipsos passim cædebant, et durioribus cruciatibus subiciebant. Cf. *Histoire de l'hérésie de Wicleff, Jean Hus, et Jérôme de Prague*. Lyon, 1662.

(2) Lib. iv. *instit.* cap. 17. § 47.

(3) Apud Euseb. H. Ec. Lib. c. 44.

(4) N. 47. In append. opp. s. Arubrsii edit. Maur.